

ŽEMAITUKAI – universalūs ponių klasės arkliukai

Tekstas ir nuotraukos – RŪTOS ŠVEISTIENĖS, LSMU Gyvulininkystės institutas.

Žemaitukai yra viena iš seniausiai žinomų veislių Europoje, pripažinti saugotinais tarptautiniu mastu ir įtraukti į Pasaulio žemės ūkio gyvūnų įvairovės duomenų banką (FAO). Vidutinis eržilų aukštis yra 137 cm, kumelių – 135 cm. Dėl savo mažo ūgio buvo nepelnytai pamiršti. Keturis kartus buvo atsidūrę ties išnykimo riba, tačiau sunkiu ir nuosekliu darbu atkurti.

Siekiant pasidžiaugti veislės atkūrimo rezultatais, š. m. rugsėjo 22–23 d. Baisogaloje, LSMU Gyvulininkystės institute, vyko paroda, skirta žemaitukų veislės arklių išsaugojimui, vei-

simui ir populiarinimui bei Žemaitukų arklių augintojų asociacijos veiklos 20-mečiui paminėti. Organizatoriai – Žemaitukų arklių augintojų asociacija, Lietuvos žemės ūkio rūmai ir LSMU gyvulininkystės institu-

tas, pagrindinis renginio rėmėjas – LR Žemės ūkio ministerija.

Baisogalos dvaro parkas šventei pasirinktas dėl to, kad 1997 m. prof. J. S. Šveisčio iniciatyva Gyvuli-

Žemaitukų arklių augintojų asociacijos vėliavos įnešimas, Aistis ir D. Bagvilaitė (V. Ribikausko nuotr.).

ninkystės institute buvo įkurta Žemaitukų arklių augintojų asociacija, kurios tikslas buvo suvienyti žemaitukų arklių augintojus ir mylėtojus bei šios srities specialistus bendram darbui atkuriant bei populiarinant žemaitukus. Galima pasidžiaugti, kad į žemaitukų veislės arklių saugojimą ir populiarinimą aktyviai įsitraukė žemaitukų augintojai, specialistai ir mokslininkai.

LIETUVOJE BUVO LIKĘ TIK 4 ERŽILAI

Apžvelgiant 20 metų žemaitukų atkūrimo darbo laikotarpį, reikia pastebėti, kad šis darbas buvo ypatingai sunkus, nes 1994 metais, ekspedicijų metu, Lietuvoje buvo rasti tik 4 suaugę eržilai ir 26 kumelės bei 12 jauniklių prieauglio, iš kurių tik 3 buvo eržiliukai. Dauguma jų augo Vilniaus valstybiniame žirgyne ar buvo kilę iš šios bandos. Žemaitukų populiacijos skaitlingumui padidinti didelės įtakos turėjo 1994–1995 m. skirta valstybės parama naujo valstybinio selekcinio branduolio suformavimui ir palaikymui LSMU Gyvulininkystės institute bei specialių funkcijų saugant žemaitukus Vilniaus valstybiniame žirgyne sustiprinimui. Didžioji dauguma veislinės medžiagos iš šių selekcinų branduolių paplito pas privačius augintojus.

Atkuriant žemaitukų veislę bei siekiant nutolinti artimą giminingumo

Žemaitukai keturis kartus buvo atsidūrę ties išnykimo riba, tačiau sunkiu ir nuosekliu darbu veislė atkurta.

laipsnį, buvo nuspręsta praplėsti veislės genealoginę struktūrą, kuriant naujas eržilų linijas. Tam Gyvulininkystės institute buvo atlikti išsamūs veislės tyrimai, parengta naujų linijų kuriamojo darbo metodika bei vykdomas veislinis selekcinis darbas, plėtojant senas ir kuriant naujas eržilų linijas. Šiam darbui vadovavo prof. J. S. Šveisčio doktorantė V. Garbačiauskaitė (dabar Macijauskienė). LSMU GI buvo vykdomas veislinis selekcinis darbas su dviem naujai kuriamomis linijomis, panaudojant po vieną stambių žemaitukų ir estų vietinės veislės eržilą. Arabizuotos linijos kūrimo darbu užsiėmė Vilniaus valstybinis žirgynas, vadovaujamas tuometinio žirgyno direktoriaus S. Svetlausko.

ATKŪRIMO DARBAI

Naujų linijų kūrimui buvo panaudotas vienkartinis įterpiamasis kryžminimas, kada gauti palikuonys buvo griežtai atrenkami, pagal fenotipines savybes labiausiai atitinkantys žemaitukų veislei keliamus reikalavimus. Šis darbas

tęsiamas iki dabar. Šiuo metu jau galima pasidžiaugti išaugusia žemaitukų veislės populiacija, kurią sudaro 2 senosios ir 3 naujos eržilų linijos. Kilmės knygoje registruota daugiau negu 700 žirgų. 1995 m. dviejuose valstybiniuose selekcinuose branduoliuose laikomi žemaitukai sudarė 42 % visos populiacijos, 2004 m. – 41 %, iš jų tais pačiais metais gautas prieauglis sudarė 59 %. 2016 m. dviejuose valstybės remiamuose selekcinuose branduoliuose laikomi žemaitukai sudaro 17 % visos populiacijos, tačiau iš jų tais pačiais metais gautas prieauglis sudaro 50 % iš viso 2016 m. gauto prieauglio. Nuo 2008 m. žemaitukų augintojai gali gauti paramą už žemaitukų saugojimą pagal Kaimo plėtros programos priemonę Agrarinės aplinkosaugos išmokos. Tik prasidėjus programos įgyvendinimo laikotarpiui, paramą gavo 18 pareiškėjų su 34 žemaitukais, 2015 m. duomenimis pareiškėjų skaičius išaugo iki 77, kas sudaro 48 % populiacijoje esančių žemaitukų.

Veislės atkūrimui didelės įtakos turėjo ne tik veislinio selekcinio darbo sustiprinimas, bet ir žemaitukų arklių augintojų entuziazmas ir šios veislės panaudojimo sporte bei šeimos ūkyje atgaivinimas bei populiarinimas. Šios veiklos pagrindinis variklis buvo Žemaitukų arklių augintojų asociacija, jos vadovai bei tarybos nariai.

Trako ir Pertako traukiamas dvikinkis, vadeliotojas – S. Laurinaitis, padėjėjas – V. Kūlokas (A. Račkauskaitės nuotr.).

Konkūrų rungtis, eržilas Kalmanas ir U. Šveistytė (A. Račkauskaitės nuotr.).

Eržilo parado traukiamas vienkinkis, vadeliotojas – R. Vizbara, padėjėjas ir savininkas – M. Vievesys.

Kumelė Alyva (Mirtos šeima) su eržiliuku Plienu nuo eržilo Uosio, savininkas – P. Vainauskis.

Kumelė Žiedūnė (Žibutės šeima) su kumelaite Žilda, savininkas – Šeduvos technologijų ir verslo mokymo skyrius (RTVMC).

Be jau minėto asociacijos pradininko Prof. J. S. Šveiščio, vadovavusio asociacijos veiklai iki mirties, būtina paminėti kitus asociacijos veiklai vadovavusius pirmininkus: V. Macijauskienė (7 metai), R. Karbauskis (2 metai), M. Sekmokas (9 metai). Kiekvienas pirmininkas įnešė svarų ir savitą indelį asociacijos veikloje, tačiau išlaikė pagrindinius veiklos principus ir užtikrino ankstesnių darbų tęstinumą.

SEMINARAS: KAIP BENDRADARBIAUTI SU ŽEMAITUKU

LSMU GI vykusio renginio pirmą dieną (rugsėjo 22 d.) eržilai buvo vertinami – licencijuojami. Šis vertinimas yra labai svarbus žirgų augintojams, nes jo metu ekspertai atranka geriausius eržilus tolimesniam veisimui. Antroje dienos pusėje vyko seminaras, skirtas 20 metų veislinio selekcinio darbo, atkuriant žemaitukų veislės arklius, rezultatams aptarti. Praktinė seminaro dalis buvo skirta žirgo ir žmogaus ben-

dradarbiavimo subtilybėms atskleisti ir parodyti. Kaip reikia elgtis su žirgu ir priversti jį paklusti, pasakojo ilgametis veterinarijos gydytojas, treneris ir žirgų augintojas Vidmantas Staškevičius. Pirmą renginio dieną buvo apdovanoti ilgamečiai asociacijos nariai bei tie, kurie, remdamiesi savo žiniomis ir entuziazmu, užsiima žemaitukų veislės arklių populiarinimu.

Antros dienos renginys prasidėjo giedant Lietuvos himną ir įnešant Žemaitukų arklių augintojų asociacijos vėliavą, apjojant garbės ratą. Žemaitukų arklių augintojas ir populiarintojas Marijus Čekavičius iš Žemaitijos pristatė lietuvių tautos ir valstybės vėliavos simbolį – Vytį, kuriame sidabrinis žirgas ženklina išminties ir tiesos apraiškas, kūrybinius polėkius, o vyšninis laukas – tai taurumo ypatybė. Sveikinimo žodį tarė renginio organizatoriai ir šeimnininkai, svečiai iš Seimo ir kitų institucijų. Šventinę nuotaiką kūrė Baisogalos kultūros namų ansamblis.

Parodos metu buvo demonstruojamas žemaitukų veislės arklių universalumas, atskleidžiant jų darbinės savybes įvairiose sporto rungtyse. Žemaitukų arklių paklusnumą pademonstravo Radviliškio technologijų ir verslo mokymo centro, Šeduvos technologijų ir verslo mokymo skyriaus auklėtiniai. Žemaitukų išstvermės išbandymų specifika ir aprangą bei lygiųjų lenktynių specifika demonstravo LSMU Gyvulininkystės instituto raiteliai ir jų žirgai.

PARODOS GERIAUSIEJI

Žemaitukų arklių augintojai parodoje pristatė net 48 žirgus, kurie buvo suvežti iš visos Lietuvos. Iš jų net 23 veisliniai eržilai-reproduktoriai bei veislinės kumelės su šių metų kumeliukais. Įspūdingai atrodė atskirų linijų eržilų išvedimas. Ekspertų komisija, kurią sudarė ilgamečiai žirgininkystės specialistai A. Jurgaitis, N. Stašienė ir G. Pilipavičius, vertino žirgus ir rinko parodos nugalėtojus. Parodos juos-

tomis buvo apdovanotos kumelės Žiedūnė (savininkas – Radviliškio technologijų ir verslo mokymo centras, veisėjas LSMU GI), priklausanti Žibutės šeimai; Ažytė (savininkas I. Šiurnė, veisėjas LSMU GI) – Kaštaninės šeima; Alka (savininkas ir veisėjas M. Sekmokas) – Mirtos šeima.

Didelį įspūdį paliko eržilų išvedimas, pristatant įvairaus amžiaus skirtingų linijų atstovus. Iš seniausios ir skaitlingiausios Erelio 3 linijos pristatytų vienuolikos eržilų geriausiu buvo pripažintas LSMU Gyvulininkystės institutui priklausantis ir čia gimęs eržilas Pakuntas. Toje pačioje grupėje, renkant geriausią eržilą tarp tėvo ir jo palikuonių, nugalėtoju išrinktas eržilas Pūksis, priklausantis M. Sekmokui.

Astūro linijos eržilų įvertinimui buvo pristatyti 8 eržilai. Šioje grupėje absoliučiu nugalėtoju, tiek vertinant tėvus ir jų sūnus, tiek visos linijos atstovus, nugalėtoju tapo eržilas Žirmūnas, kurio veisėjas ir savininkas yra LSMU GI.

Naujai kuriamos Saturno linijos nugalėtoju tapo eržilas Uralas, priklausantis Žirginio sporto klubui „Vytis“ (veisėjas V. M. Sekmokas). Vilniaus žirgynui priklausantis ir jame gimęs eržilas Kiršinas buvo apdovanotas kaip geriausias arabizuotos linijos atstovas.

„ Veislės atkūrimui didelės įtakos turėjo ne tik veislinio selekcinio darbo sustiprinimas, bet ir žemaitukų arklių augintojų entuziazmas ir šios veislės panaudojimo sporte bei šeimos ūkyje atgaivinimas bei populiarinimas.

KONKŪRAS IR KARIETINIS VAŽIAVIMAS

Naujai įrengtoje aikštėje vyko konkūras, skirtas parodyti žemaitukų galimybes rungtis trijose kategorijose. Pirmas konkūras buvo skirtas žirgams ir raiteliams debutantams, kliūčių aukštis – iki 50 cm. Kita rungtis buvo skirta Mažajai taurei laimėti: kliūčių aukštis buvo iki 80 cm. Paskutinioji, pati azartiškiausia, rungtis buvo skirta Didžiajai taurei laimėti: kliūčių aukštis – 80 cm, šokant su persirungimu – jau 90 cm. Galima tik pasidžiaugti raitelių ir startų gausa. Varžybose buvo 35 startai. Į persirungimą pateko tik 5 raiteliai. Varžyboms teisėjavo žirgininkams puikiai žinomas tarptautinių konkūrų varžybų teisėjas V. Paznanskis.

Debutantų konkūre I-ąją vietą laimėjo I. Šiurnės ūkio atstovas Ignas Šiurna su žirgu Žigūnas, II-ąją – LSMU GI atstovas Nojus Terebeiza su žirgu Ardas, III – Žiegdrių žirgyno atstovė Neringa Kūlokaitė su Pertaku.

Mažosios taurės I-osios vietos nugalėtoja tapo Viktorija Veckaitė su Uralu, savininkas M. Sekmokas, II – Evita Černiauskaitė su Komposu, III – Adrija Survilaitė su Taranu, savininkas Lietuvos žirgynas.

Didžiosios taurės I-osios vietos nuga-

lėtoja tapo Augustė Eidukaitytė su Prapuntu, savininkas V. Kūlokas, II – Viktorija Veckaitė su Pūksiu, savininkas M. Sekmokas, III – Milda Rekutė su Tinklu, savininkas V. Kūlokas.

Karietinio važiavimo viražus su dvikinkiais ir vienkinkiais, krosniais ir karietinio tipo vežimais pristatė žinomi karietinio važiavimo meistrai (S. Fektisovas, V. Kūlokas, Č. Marcinauskas, S. Laurinaitis). Karietinio važiavimo nugalėtojams išsiaiškinti buvo skiriamos dvi užskaitos, skirtos vienkinkiams ir dvikinkiams ekipažams. Pirmą vietą vienkinkiu užėmė vadeliotojas V. Kūlokas, padedamas S. Laurinaičio su žirgu Pertaku. Dvikinkių varžybų nugalėtoju tapo S. Laurinaitis, padedamas V. Kūloko su žirgais Traku ir Pertaku (abu kinkiniai priklauso Žiegdrių žirgynui).

Galima pasidžiaugti, kad į parodą pristatyti eržilai ir kumelės buvo puikiai paruošti. Jų pasirodymas pradžioje ne tik žiūrovus – jais galėjo pasipuikuoti žemaitukų arklių augintojai, o žirgininkystės specialistai – pasidžiaugti atkuriamojo veislinio selekcinio darbo rezultatais. Šventės organizatoriai dėkoja visiems žmonėms, tiesiogiai ir netiesiogiai savo darbu, patarimais, palaikymu ir rūpesčiu prisidedantiems prie žemaitukų išsaugojimo darbo.

Eržilas Žirmūnas, Astūro linija, savininkas – LSMU GI (K. Strolio nuotr.).